

City cooperation_Randy Montoya_Sandia Labs(CC BY-NC-ND 2.0)

**BESPARINGSBELEID
vergroot ongelijkheid,
ONTWIKKELING
vereist echte investeringen**

UNCTAD

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO*papers** worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Deze paper is een vertaling van het eerste hoofdstuk van het *Trade and Development Report 2017 (Beyond Austerity: Towards a Global New Deal)*, aangevuld met materiaal uit de rest van het rapport.

Vertaling en samenvatting: **Emiel Vervliet**

Redactieraad **MO*papers**: Saartje Boutsen (Vredeseilanden), Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Brigitte Herremans (Broederlijk Delen), Nadia Molenaers (IOB Antwerpen), Marieke Poissonnier, (Oxfam-Wereldwinkels), Arne Schollaert (Oxfam-Wereldwinkels), Liesbet Vangeel (FOS-Socsol), Emiel Vervliet.

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine MO*, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief eMO* (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw MO* lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

INLEIDING

UNCTAD, de VN-organisatie voor handel en ontwikkeling, wordt vaak omschreven als de denktank van het Zuiden. Maar in haar rapport van 2017 neemt ze het op voor de hele wereld. Het besparingsbeleid is bijna overal in de wereld het Nieuwe Normaal geworden. Dat beleid is de oorzaak van blijvende economische bloedarmoede in het Noorden en remt de ontwikkelingskansen van het Zuiden. Echt duurzaam herstel is maar mogelijk als de ongelijkheden worden aangepakt en de overheid beter reguleert en meer investeert.

UNCTAD presenteert een mondiale versie van een *New Deal*, naar het beleid waarmee president Roosevelt in de jaren 1930 de Verenigde Staten uit het moeras van de Grote Depressie haalde. De basisprincipes van dat beleid waren: herstel van de economische groei, regulering van de economie en herverdeling van de inkomens. UNCTAD vult die begrippen in voor de context van een hypergeglobaliseerde economie in langdurige crisis.

DE WERELDECONOMIE, TIEN JAAR LATER

BLOEDARMOEDIGE ECONOMISCHE HEROPLEVING

Tien jaar geleden maakte de wereld kennis met de gevaren van hyperglobalisering. De abrupte stop in de onderlinge kredietverlening tussen banken en de vrees voor insolventie van sommige van die banken, deed de financiële markten daveren, duwde sommige instellingen in het bankroet en ontstak de lont van de Grote Recessie. De meeste landen zijn nog altijd niet teruggekeerd naar een situatie van duurzame economische groei. De wereldeconomie groeide in 2016 weliswaar met 2,2 procent, maar dat is een volle procent minder dan in het decennium vóór de crisis. (Zie ook Tabel 1)

De Verenigde Staten reageerden in 2008 snel om de financiële catastrofe af te wenden. Maar in vergelijking met eerdere periodes bleef de heropleving van de economie matig en onevenwichtig, met grote verschillen tussen de middenklasse en de rijken, tussen *Wall Street* en *Main Street*, tussen de grootsteden en kleinere steden en het landelijk gebied. In Europa was de crisis dieper en hardnekkiger, met rampzalige sociale gevolgen in landen als Griekenland. Vooral de stijging van de werkloosheid bleek moeilijk te keren.

Een belangrijke verklaring is dat veel ontwikkelde landen te vroeg hun expansieve fiscaal beleid (hogere overheidsuitgaven) hebben stopgezet en zijn gaan vertrouwen op monetair beleid (lage en zelfs negatieve rentevoeten en een centrale bank die geld in de economie pompt, in de hoop dat er zo meer geïnvesteerd zal worden en de economie weer op dreef raakt). Dat beleid hielp banken en andere financiële instellingen om hun situatie te stabiliseren en weer winst te maken, maar was veel minder succesvol om het verbruik van de gezinnen en de investeringen te verhogen.

Vandaag blijft de economische groei beneden het niveau van de jaren vóór de Grote Recessie. In de VS daalt de werkloosheid, maar dat leidt niet tot loonstijgingen, waardoor de consumptie zwak blijft. In de Europese Unie blijft de groei in de grote landen ook matig en het enige goede nieuws is een lichte daling van de werkloosheid, hoewel ze in Griekenland en Spanje nog altijd in de dubbele cijfers blijft. Daarenboven blijft de kwaliteit van de nieuwe jobs een onderwerp van bezorgdheid. Het Verenigd Koninkrijk kampt met onzekerheid over de gevolgen van de Brexit en de heropleving in Japan is niet meer dan opnieuw adem halen na vele jaren van lage groei.

Tabel 1: Groei van de wereldeconomie tussen 1991 en 2017

	1991-2000	2001-2008	2009	2011	2013	2015	2017
Wereld	2,9%	3,2%	- 2,1%	2,8%	2,3%	2,6%	2,6%
Ontwikkelde economieën	2,6%	2,2%	- 3,7%	1,5%	1,2%	2,2%	1,9%
(Verenigde Staten)	(3,6%)	(2,5%)	(-2,8%)	(1,6%)	(1,7%)	(2,6%)	(2,1%)
(Europese Unie)	(2,2%)	(2,2%)	(-4,4%)	(1,7%)	(0,3%)	(2,3%)	(1,9%)
Overgangseconomieën	- 4,9%	7,1%	- 6,6%	4,7%	2,0%	- 2,2%	1,8%
(Rusland)	(- 4,7%)	(6,8%)	(-7,8%)	(4,3%)	(1,3%)	(-2,8%)	(1,5%)
Ontwikkelingseconomieën	4,8%	6,2%	2,4%	5,9%	4,8%	3,8%	4,2%
Afrika	2,6%	5,7%	3,0%	1,2%	2,4%	3,0%	2,7%
Latijns-Amerika (Brazilië)	3,1% (2,8%)	3,9% (3,7%)	-1,8% (-0,1%)	4,4% (3,9%)	2,8% (3,0%)	-0,3% (-3,8%)	1,2% (0,1%)
Azië	6,2%	7,3%	3,9%	7,8%	6,4%	5,2%	5,6%
(China)	(10,6%)	(10,9%)	(9,4%)	(9,5%)	(7,8%)	(6,1%)	(6,3%)
(India)	(6,0%)	(7,6%)	(5,0%)	(6,1%)	(6,3%)	(7,2%)	(6,7%)

WEINIG BEMOEDIGENDE VOORUITZICHTEN VOOR HET ZUIDEN

De ontwikkelingseconomieën worden negatief beïnvloed door de zwakke groei in de ontwikkelde economieën en door de schommelingen in de wereldwijde kapitaalstromen. Na de snelle heropleving na de schok van 2009 bleven de economieën in een lagere versnelling draaien. In China en India bleef de groei relatief hoog, maar toch trager dan vóór 2008 en er zijn aanzienlijke risico's voor de toekomst.

Twee factoren hebben een doorslaggevende invloed op de groei. Ten eerste blijven de prijzen voor petroleum en andere grondstoffen beneden de niveaus van de jaren 2001-2008. Ten tweede hebben veel ontwikkelingseconomieën geen andere keuze dan een besparingsbeleid te volgen, gezien de stijging van de begrotingstekorten en de schulden, en het feit dat de ontwikkelde landen weigeren hun economie een serieuze boost te geven en daardoor de wereldeconomie weer op een

hoger toerental te brengen. De beleidsmakers in het Zuiden weten dat ze weinig greep hebben op sleutelementen van hun economische toekomst: ze volgen dus met argusogen de beslissingen van de Amerikaanse Centrale Bank omdat die de rentevoeten op lange termijn kan doen stijgen zodat de te betalen interesten stijgen, van de grondstoffenhandelaren omdat die de prijzen van hun uitvoer beïnvloeden en van vrazuchtige *hedge funds* omdat die hen achtervolgen met schuldbewijzen uit het verleden.

Wat de situatie in de continenten betreft, stellen we het volgende vast:

- Een lichte opleving in Latijns-Amerika, na twee jaren van negatieve groei in 2015 en 2016. Veel hangt af van de evolutie van de grondstoffenprijzen en van politieke ontwikkelingen in Argentinië en Brazilië, die samen 45% van de regionale productie vertegenwoordigen. Mexico blijft gevoelig voor de grillen van de Trump-administratie.

- De groei in Azië blijft stevig, maar ligt wel duidelijk lager dan in de jaren tussen 1991 en 2008. Veel hangt af van de twee grootste economieën. Hoe zal China reageren op de stijging van de schulden, die nu even hoog liggen als die van de VS als percentage van het nationaal inkomen? Als China de binnenlandse consumptie en de investeringen beperkt, heeft dat negatieve gevolgen voor de rest van Azië. Wat India betreft, is er bezorgdheid over de bankensector, die met een stroom aan niet-performante leningen kampt, en over de ontwikkeling van de informele economie, nog altijd goed voor bijna 40% van de nationale productie en meer dan 80% van de werkgelegenheid.
- In Afrika hebben lage grondstoffenprijzen het ritme van de groei gehalveerd en alleen Oost-Afrika ontsnapt enigszins aan de negatieve trend. Het continent blijft het slachtoffer van zijn gebrek aan economische diversificatie en zijn afhankelijkheid van grondstoffen.

WAAR MOET EEN STIJGING VAN DE VRAAG VANDAAN KOMEN?

Zonder een diepgaande wijziging van het internationale economische beleid is een opeenvolging van perioden van *boom* en *bust* (jaren van redelijke tot hoge groei gevolgd door jaren van zwakke of zelfs negatieve groei) helaas het meest waarschijnlijke scenario voor de toekomst.

In het verleden was de VS met zijn invoer de belangrijkste motor van de wereldwijde economische vraag, met grote tekorten op zijn lopende rekening tot gevolg. Maar omdat de dollar de internationale reservemunt is, bleven de dollars binnenstromen, voldoende om niet alleen de tekorten te dekken maar ook om de uitvoer van kapitaal (leningen aan en investeringen in het buitenland) te financieren. Er bestond tussen de VS en de rest van de wereld een soort verbond dat beide kanten bevredigde.

De situatie veranderde na de wereldwijde financiële crisis. De VS verminderde zijn tekort op de lopende rekening, met als gevolg minder stimulansen voor de rest van de wereldeconomie. Daarenboven begonnen andere grote ontwikkelde econo-

mieën, Japan en Duitsland om ze niet te noemen, de overschotten op te stapelen – anders gezegd: (veel) meer uit te voeren dan ze invoeren. Daarmee waren de ontwikkelde landen (grosso modo: de OESO-landen) niet langer een motor voor de economieën van de rest van de wereld. Enkele overgangs- en ontwikkelingseconomieën hebben sinds 2014 wel tekorten tegenover de rest van de wereld, maar de omvang van deze economieën en de grootte van hun deficit is te beperkt om de negatieve gevolgen van de dalende netto vraag van de ontwikkelde economieën te compenseren.

Tot rond 2010 was China het land met de grootste overschotten op zijn lopende rekening. Het land trok andere ontwikkelingseconomieën mee in zijn economisch elan, door de vraag naar grondstoffen en door vooral kleinere Aziatische landen delen van de productieketen van goederen voor de wereldmarkt te laten ontwikkelen. Nu is Duitsland het land met de grootste overschotten geworden, maar zonder dezelfde positieve effecten als in het geval van China voor de ontwikkelings-economieën. Het besparingsbeleid in de eurozone maakt de zaken nog erger: het beperkt de invoer en vergroot het overschot op de lopende rekening, waardoor Europa deflatie en werkloosheid uitvoert naar de rest van de wereld.

De internationale gemeenschap zou snelle en effectieve manieren moeten vinden om de overschotten te recyclen, dat wil zeggen deze overschotten weer in het economisch circuit brengen, zodat ze investeringen en productie op gang brengen. Dat blijft moeilijk zolang de logica van besparingen het dominante economische denken blijft. Investeringen in lage- en middeninkomenslanden kunnen de wereldwijde economische vraag doen toenemen. De aankondiging door Duitsland van een Marshallplan voor Afrika is een positief signaal, maar het valt te vrezen dat dit plan nooit de schaal en de dynamiek van het origineel van de jaren 1949-1953 zal kennen. Het *One Belt, One Road* initiatief van China lijkt ambitieuzer, met investeringen voor in totaal 900 miljard dollar. Maar het valt af te wachten in welke mate de voorgespiegelde investeringen er werkelijk zullen komen, hoe ze gefinancierd zullen worden en hoe China zijn eigen economische evenwichten zal beheren.

HARDE TIJDEN VOOR HANDEL EN KAPITAALSTROMEN

De kapitaalstromen naar de ontwikkelings- en overgangseconomieën zijn sinds 2014 negatief geworden. Zelfs in de sterkste landen is er een gevaar van kapitaalvlucht. In China daalden de reserves aan buitenlandse deviezen van 4.100 miljard dollar in juni 2014 tot 3.100 miljard dollar in oktober 2016. Dat zoiets kon gebeuren in het land dat jaren de favoriete bestemming voor internationaal kapitaal was, toont aan dat geen enkel land immuun is voor mogelijke destabiliserende effecten van internationale kapitaalstromen.

De wereldhandel zal in 2017 stijgen in vergelijking met 2016, maar er blijft twijfel over de vraag of die stijging zal blijven duren. De wereldwijde vraag blijft te zwak en de hoop op een succesvolle afronding van multilaterale handelsakkoorden met een sterke ontwikkelingscomponent wordt kleiner. De stijging van de grondstoffenprijzen in het begin van 2017 is aan het afvlakken en de prijzen liggen nog niet op het peil van de jaren 2001-2008. Dat beperkt de groei in grote ontwikkelingsconomieën en in Afrika.

DE BRONNEN VAN ONGELIJKHEID EN INSTABILITEIT IN HET FINANCIËLE SYSTEEM

OPEN FOR BUSINESS

De wereldeconomie veranderde abrupt in het begin van de jaren 1980 door de deregulering van de markten in rijke en arme landen, in het bijzonder van de financiële en deviezenmarkten. Een bijkomende factor was het verheerlijken van het winstmotief, niet alleen in de economie maar ook in het sociale, culturele en politieke leven. De overheid trad terug, de overheidscontrole verminderde of verdween.

De technocratische *cheerleaders* van de hyperglobalisering vonden niet genoeg woorden om de positieve eigenschappen van competitieve markten en winstmaximaliserende economische subjecten te bewieroken. Vooral financiële belangengroepen voerden de forcing. Banken werden groter en vonden talloze nieuwe financiële producten uit om te speculeren. Deze combinatie van *leverage* (het zoeken naar een hefboomeffect door het vreemd vermogen te vermenigvuldigen) en financiële innovatie bleek in 2007 een toxisch mengsel te zijn.

Sinds 2009 zijn pogingen gedaan om de excessen van de financiële sector te bestrijden: een verplichting om het eigen kapitaal te verhogen, oproepen tot zelfcontrole en soms een boete voor overduidelijke fraudeurs. Maar de macrofinanciële structuren zijn grosso modo intact gebleven.

DE FINANCIALISERING VAN DE ECONOMIE

Financialisering is het toenemen van de invloed van financiële markten, financiële instellingen en financiële elites op het economisch beleid en de economische resultaten. Door financialisering verandert een economisch systeem en groeit het belang van de financiële economie ten opzichte van de reële economie van productie van goederen en diensten.

De financialisering begon in veel ontwikkelde economieën in de jaren 1980, maar versnelde aan het begin van de jaren 1990. De totale activa van de banksector groeiden zeer sterk en vertegenwoordigden al snel 200 tot 400 procent van het Bruto Nationaal Product van de landen waar de banken gevestigd zijn (in IJsland zelfs 800 procent vóór de crash van 2008!). Dat was ook het geval in China, Chili en Zuid-Afrika.

De grote financiële spelers gingen ook steeds meer internationale operaties aan. Hun activiteiten ontsnapten aan de controle van nationale beleidsmakers en verhoogden de financiële kwetsbaarheid. Internationale kapitaalstromen en deviezen-transacties vertegenwoordigden een veelvoud van de betalingen verbonden aan de handel in goederen en diensten.

De financialisering kreeg nog een duw in de rug door de passiviteit van de regulatoren in landen met grote financiële centra.

Een blind geloof in de efficiëntie van de markten opende de deuren voor de privatisering van de gezondheidszorg, het hoger onderwijs en de pensioenen, met als neveneffect in veel landen een stijging van de schulden van de gezinnen. Naarmate hun status en politieke invloed steeg, slaagden financiers er in een cultuur van exorbitant hoge vergoedingen, voorrechten en 'economische en politieke rente' aanvaardbaar te maken. (Onder economische en politieke rente verstaan we het verhogen van het aandeel in het nationaal inkomen, zonder dat inkomen zelf te verhogen).

Financiële crisissen en stijgende inkomensongelijkheid zijn met elkaar verbonden. De grote John M. Keynes schreef al in de jaren 1930 dat groeiende inkomensongelijkheid als gevolg van ongeremde marktkrachten en de tendens dat hoge inkomens een groot deel van hun inkomen sparen, leidt tot een situatie van onvoldoende consumptie en het nemen van speculatieve risico's en niet tot investeringen die op lange termijn productief zijn. Het resultaat is een gepolariseerd en kwetsbaar internationaal economisch systeem.

MEER SCHULDEN EN MEER INKOMENSONGELIJKHEID

De groei van de financiële markten en instellingen stimuleerde de toekenning van kredieten aan gezinnen met lagere inkomens, een tijdelijke compensatie voor de stilstand en relatieve daling van de inkomens uit arbeid als gevolg van de druk van de hyperglobalisering. De consumptie bleef in veel landen dus

slechts op peil door de stijgende schuldenlast van de gezinnen. Terzelfder tijd gebruikten grote financiële en industriële groepen hun stijgende winsten om te lenen en te speculeren. De toename van de schulden en de speculatieve operaties voegden nog een laag van instabiliteit toe aan het financiële systeem.

De opkomst van superelites, de top 1-procent van de inkomensverdeling, is een ander verschijnsel dat verbonden is met hyperglobalisering. Sinds het eind van de jaren 1970 werd vastgesteld dat in vier op vijf financiële crisissen de kloof tussen de tien procent hoogste inkomens en de veertig procent laagste inkomens in de jaren vóór de crisis gestegen was. Maar de ongelijkheid nam ook toe in twee op drie landen in de jaren na de financiële crisis. De verklaring is niet ver te zoeken. Vóór een crisis kunnen de topinkomens hun *great escape* realiseren dankzij financiële 'innovaties' en de financialisering van de economie. Na een crisis volgen landen vrijwillig of onder druk een besparingsbeleid dat resulteert in dalende inkomens voor gezinnen op de onderste treden van de inkomensladder.

Tijdens de jaren van financiële *boom* vloeien de voordelen vooral naar de topinkomens, tijdens crisissen moet de publieke sector de lasten dragen en die komen vrijwel altijd bij de zwaksten terecht. Grote financiële en industriële groepen hebben dan al lang de weg naar de financiële reddingsboten gevonden.

DE WRAAK VAN DE RENTENIERS

In het tijdperk van de hyperglobalisering heeft de financiële sector grote privéwinsten voor weinigen voortgebracht, winsten die in geen enkele verhouding staan tot het maatschappelijk nut van de sector. Maar ook niet-financiële ondernemingen zijn beter geworden in *rent seeking*, het misbruiken van hun positie om hun winst te verhogen. Dat is ook een bron van inkomensongelijkheid.

Een rente is het inkomen dat gehaald wordt uit een dominante marktpositie of uit de controle over bepaalde bedrijfsmiddelen (*assets*) en niet uit innovaties en het productieve gebruik van

schaarse bronnen. Enkele voorbeelden: het systematisch gebruik van intellectuele eigendomsrechten om concurrenten af te schrikken, subsidies aan grote ondernemingen zonder effect op de efficiëntie, het kopen van overheidsbedrijven die geprivatiseerd worden tegen een zeer lage prijs, het misbruiken van de internationale structuur van een onderneming om belastingen te ontwijken.

De omvang van *rent seeking* is moeilijk te berekenen. Het aandeel van 'buitensporige' winsten in de totale bedrijfswinsten zou gestegen zijn van 4 procent van de totale winsten in 1995-

2000 tot 23 procent in 2009-2015. Voor de honderd grootste ondernemingen zouden de buitensporige winsten gestegen zijn van 16 tot 40 procent.

Grote ondernemingen versterken hun positie en vergroten hun invloed op de markten, maar dat leidt niet tot een evenredige stijging van de werkgelegenheid in die ondernemingen. ‘Winsten zonder welvaart’ heet dat.

Misbruik van het patentrecht en *regulatory capture* zijn twee mechanismen waarmee ondernemingen hun macht op de markt kunnen vergroten. *Regulatory capture* is een vorm van overheidsfalen – een regulator faalt in zijn opdracht om het algemeen belang te verdedigen en bevordert particuliere commerciële of politieke belangen. Misbruiken van het patentrecht zijn onder andere de verlenging of uitbreiding van bestaande patenten om concurrenten af te schrikken. Soms worden patenten toegekend voor activiteiten op terreinen die tot nu toe niet werden beschouwd als terreinen van technologische inno-

vatie, zoals e-commerce. Het strategisch gebruik van het patentrecht – dus het niet-productieve misbruik ervan – leidt tot concentratie en overmatige winst.

Een overdreven gebruik van het patentrecht remt de innovatieve dynamiek af in grote landen als Brazilië, China en India. De stijging van de verkoop door Amerikaanse bedrijven van chemische producten, geneesmiddelen en communicatietechnologie in deze landen wordt in verband gebracht met de uitbreiding van het patentrecht.

Het zal niet gemakkelijk zijn om *rent seeking* en de ongelijkheden die eruit voortvloeien, te beperken. Maar het is noodzakelijk om de doelstelling van duurzame groei voor iedereen te realiseren. Het zou al een goed begin zijn om te erkennen dat kennis en concurrentie publieke goederen zijn en dat manipulaties daarvan moeten gereguleerd worden.

OPSTAND TEGEN DE MACHINE?

De opkomst en verspreiding van een nieuwe technologie heeft altijd geleid tot het verdwijnen van bestaande gedrags- en productiepatronen. De stoommachine, elektriciteit, de auto en de lopende band resulteerden in aanzienlijke verliezen van arbeidsplaatsen en dalende inkomens voor bepaalde categorieën, maar enkel op korte termijn. Op langere termijn drongen de voordelen van deze innovaties door in de hele economie. De digitale revolutie en vooral de robottechnologie leiden echter tot meer ongerustheid.

Betekenen slimmere en goedkopere robots het einde van de arbeid zoals we die nu kennen? Zullen enkel nog een klein aantal hooggeschoolden nodig zijn om deze robots te laten werken, met werkloosheid en dalende inkomens voor de middenklassen tot gevolg? Industriële robots kunnen de werkgelegenheid en de inkomensverdeling op vele manieren beïnvloeden. Maar bedrijven zullen de mogelijke daling van de arbeidskost afwegen tegen de investering die nodig is. Dat betekent dat de vervanging van arbeid door machines economisch meer

aan de orde zal zijn in sectoren als de automobiel- en de elektronica-industrie, kennisintensieve sectoren met betrekkelijk hoge lonen, dan in arbeidsintensieve sectoren met betrekkelijk lagere lonen zoals de kledingnijverheid. De invloed van de robotisering kan gemakkelijk worden overschat, omdat wat technisch mogelijk is daarom economisch nog niet altijd winstgevend is.

Ondanks de hype over de robotisering stellen we vast dat er in de realiteit nog maar vrij weinig robots in gebruik zijn. Al stijgt het aantal wel snel sinds 2010: in 2015 werden naar schatting 1,6 miljoen robots ingezet en dat cijfer zou oplopen tot 1,9 miljoen in 2019. Het overgrote deel van de robots wordt ingezet in ontwikkelde landen – Japan, Duitsland en de VS zijn samen goed voor 43% van alle robots.

De effecten van de robots zullen divers zijn en van veel factoren afhangen: de positie van een land in de internationale arbeidsverdeling, de ontwikkelingsfase waarin een land zich

bevindt (in de overgang van een rurale naar een industriële en een diensteneconomie), de demografische ontwikkelingen en het economisch en sociaal beleid. Er zijn signalen dat industriële robots de tendens tot concentratie van industriële activiteiten in een klein aantal landen zullen bevorderen. Ontwikkelingseconomieën kunnen de gevolgen ondervinden van eventuele *reshoring*, de terugkeer van productieactiviteiten naar de ontwikkelde economieën. Daarvoor bestaan tot nu toe weinig bewijzen en de teruggekeerde banen zullen in elk geval gering in aantal en totaal verschillend zijn van de arbeidsplaatsen die ooit verdwenen als gevolg van de zogenaamde delokalisering.

Vanuit ontwikkelingsoogpunt is de centrale vraag of de robotisering het belang van industrialisering als ontwikkelingsstrategie vermindert. Heel wat factoren zullen een rol spelen: wie bezit en controleert de robottechnologie? Wat zijn de voordelen van een vlugge invoering (*first mover advantage*)? In welke sector van de verwerkende nijverheid zal de impact het grootst zijn? Maar het uiteindelijke effect op de werkgelegenheid en de inkomens zal afhangen van politieke keuzen, verstandige regulering en sociale normen.

GENDER EN DE CONCURRENTIE OM 'SLECHTE BANEN'

» Een goede baan wordt meestal geassocieerd met werk in de formele economie, waar de lonen hoger zijn, de arbeidsomstandigheden beter en waar promotie mogelijk is. In een ontwikkelingscontext vinden we die arbeidsplaatsen veeleer in de industrie dan in de landbouw of de dienstensector. In hun zoektocht naar deze banen stuiten vrouwen heel dikwijls op discriminatie.

In de huidige internationale beleidscontext en gezien de technologische ontwikkelingen en structurele evoluties, is het aanbod van goede arbeidsplaatsen (de kant van de bedrijven) kleiner dan het aanbod van arbeid (de kant van de werkzoekenden). Het gevaar bestaat dat meer gendergelijkheid in de werkgelegenheid zal samengaan met meer genderconflicten, met een stijgende werkgelegenheidsgraad voor vrouwen (zoals in veel landen, maar niet in China en India) en een dalende werkgelegenheidsgraad voor mannen.

Het verdwijnen van traditionele fabrieksjobs en de teloorgang van industriële gemeenschappen is een belangrijke oorzaak

van de groeiende inkomensongelijkheid in ontwikkelde economieën; vooral arbeiders van middelbare leeftijd zijn het slachtoffer. Maar ook in ontwikkelingseconomieën daalt het aantal banen in de industrie en de impact is groter voor vrouwen dan voor mannen. Bij mannen daalde daar het aandeel van de industrie in de werkgelegenheid van mannen tussen 1991 en 2014 met gemiddeld 7,5 procent – voor vrouwen bedroeg de gemiddelde daling 39%. Naarmate de productie in de industrie kapitaalsintensiever wordt, vinden vrouwen er minder gemakkelijk werk en dat is niet te verklaren door verschillen in opleiding.

Er kan alleen meer werk in de industrie komen als de vraag naar industrieproducten stijgt. In ontwikkelingseconomieën is daarvoor een zekere mate van bescherming tegen invoer nodig: minder vrijhandel is goed voor werkende vrouwen. Hogere overheidsuitgaven zijn ook goed voor de positie van vrouwen, omdat ze de vraag naar arbeid verhogen en de competitie voor werk tussen mannen en vrouwen doen dalen. Een besparingsbeleid treft vooral vrouwen.

DE WEG VOOR ONS – EEN INTERNATIONALE *NEW DEAL*

» Het besparingsbeleid is het Nieuwe Normaal in de wereld geworden. De groeiende concentratie van economische macht is de oorzaak van politieke scheeftrekkingen, meer armoede en onzekerheid in het Noorden en vormt sinds 2008 ook een rem op de groeikansen van het Zuiden. Zonder een belangrijke, volgehouden en gecoördineerde inspanning om de vraag te verhogen door de lonen en de overheidsuitgaven te laten stijgen, blijft de wereldeconomie veroordeeld tot jaren van zwakke economische groei, of erger. De wereld heeft een internationaal gecoördineerde versie van de *New Deal* nodig, waarmee president Roosevelt de Verenigde Staten in de jaren 1930 uit de Grote Depressie haalde. De basisprincipes van dat beleid waren: economisch herstel, regulering en herverdeling.

EEN EINDE MAKEN AAN HET BESPARINGSBELEID

Een einde maken aan het besparingsbeleid is een basisvereiste voor de opbouw van duurzame en inclusieve economieën. Volledige tewerkstelling moet de centrale prioriteit van het beleid worden. Er zijn verhoogde overheidsuitgaven nodig voor de fysieke en sociale infrastructuur maar ook voor maatregelen van een overheid die optreedt als ‘werkgever-in-laatste-stantie’. Tewerkstellingsprogramma’s zijn zeer effectief, vooral in lage-inkomenslanden waar een groot deel van de beroepsbevolking actief is in de informele economie. Overheidsinvesteringen in infrastructuur en werkgelegenheid dragen ook bij tot het verminderen van regionale onevenwichten. (De *New Deal* van Roosevelt voorzag onder meer belangrijke investeringen in de achtergebleven zuidelijke staten van de VS).

Het monetaire beleid van de centrale banken moet een andere doelstelling krijgen. In plaats van meer geld in de banken te pompen, moet de geldschepping georiënteerd worden naar overheidsinvesteringen.

OVERHEIDSINVESTERINGEN IN DE ‘ZORGECONOMIE’

Er zijn belangrijke overheidsinvesteringen nodig in programma’s voor het matigen van en aanpassingen aan de gevolgen van de klimaatverandering. Op die manier kunnen de kansen

op nieuwe technologische ontwikkelingen van het Akkoord van Parijs (2015) worden aangegrepen. Een ander aspect zijn investeringen in de zorg voor kinderen en ouderen, een noodzaak in het licht van de grote demografische veranderingen in de wereld (blijvend hoge geboortecijfers in Afrika, veroudering in de rest van de wereld). Het kan geen kwaad om eraan te herinneren dat in de *New Deal* van Roosevelt het totaal van de overheidsinvesteringen hoger lag dan de privé-investeringen.

DE INKOMSTEN VAN DE OVERHEID VERHOGEN

Hogere inkomsten voor de overheid zijn nodig om de noodzakelijke investeringen te financieren. Door een meer progressieve inkomstenbelasting voor personen op alle vormen van inkomen zal ook de inkomensongelijkheid verminderen. In de vennootschapsbelasting moet de tendens tot verlaging gestopt worden, maar nog belangrijker is het tegengaan van belastingontwijking en misbruik van subsidies om investeringen aan te trekken.

Sinds de jaren 1970 zijn de belastingpercentages op de hoogste inkomens sterk verminderd: in de VS daalde het hoogste tarief (de marginale belastingvoet op het hoogste deel van het inkomen) van 70 procent in 1971 tot 35 procent in 2008. In Duitsland daalden de hoogste tarieven van 53 tot 45 procent en in Frankrijk van 61 tot 53 procent. Een verhoging met 5 procent van de belastingen op de rijkste 10 procent van de bevolking in de OESO-landen procent zou ongeveer 1.000 miljard dollar kunnen opbrengen, genoeg om zeven Marshallplannen te financieren. (In het kader van het Marshallplan stelde de VS tussen 1949 en 1953 ongeveer 135 miljard dollar in prijzen van 2015 ter beschikking van West-Europa in de vorm van giften en leningen. Dat kwam overeen met 1 procent van het BNP van de VS en 2 procent van het BNP van West-Europa).

De bestrijding van het misbruik van belastingparadijzen door ondernemingen en topinkomens vereist wetgevend werk op nationaal en internationaal niveau. Een wereldwijd register van alle activa en hun bezitters is nodig.

DE POSITIE VAN DE VAKBONDEN VERSTERKEN

De lonen moeten de stijging van de productiviteit volgen en dat kan best door de positie van de vakbonden te versterken en wetten te maken om de werkonzekerheid te verminderen. Ook hier is een verwijzing naar de Amerikaanse *New Deal* op zijn plaats. In 1935 werden belangrijke wetten gestemd over collectieve onderhandelingen (waardoor vakbonden gemakkelijker aanwezig konden zijn in bedrijven en onderhandelingen konden afdwingen) en over de sociale zekerheid (de invoering van een ouderdomspensioen en een werkloosheidsverzekering).

HET FINANCIËEL KAPITAAL ONDER CONTROLE BRENGEN

Om een stijging van de privé-investeringen te realiseren, moeten de financiële instellingen hun sociale rol van kredietverschaffer spelen. De financiële sector moet beter gereguleerd worden, in het bijzonder de al te intieme relatie tussen kredietbeoordelaars en schaduwbanken, waardoor in het verleden giftige financiële producten konden ontstaan.

DE MULTILATERALE FINANCIERINGSMIDDELEN VERHOGEN

De overheidsmiddelen voor ontwikkelingssamenwerking moeten verhogen (0,7 procent van het BNP), maar ook de middelen

van de multilaterale en regionale ontwikkelingsbanken moeten omhoog. Er is ook behoefte aan een multilaterale instelling voor het herstructureren van schulden.

HET RENTENIERSGEDRAG VAN ONDERNEMINGEN BESTRIJDEN

De OESO heeft in 2013 een initiatief gelanceerd om meer transparantie te brengen in de belastingbasis (de belastbare winsten) van ondernemingen: het BEPS of *Base Erosion and Profit Shifting* initiatief. Dat is alvast een goede start, maar een werkelijk internationaal mechanisme om restrictieve praktijken te beperken zou beter zijn.

Ondertussen kunnen nog andere maatregelen genomen of versterkt worden: strengere nationale publicatieverplichtingen, de oprichting van een internationaal observatorium om de evolutie en verscheidenheid in de nationale wetgeving samen te brengen en een consequente toepassing van het concurrentiebeleid.

CONCLUSIE

› Sterke internationale instellingen zijn even belangrijk als sterke en representatieve nationale regeringen om een duurzame en inclusieve groei te realiseren. Het ene niveau kan niet succesvol functioneren zonder het andere. Maar er is een spanning tussen multilaterale regelgeving en de flexibiliteit die een nationale regering nodig kan hebben. Regels leiden tot transparantie en voorspelbaarheid, maar zijn niet enkel het resultaat van technocratische kennis maar ook van politieke beslissingen. Regels die tot doel hadden privéwinsten te verho-

gen ten nadele van het algemeen belang, zijn een giftig kenmerk van de hyperglobalisering van de voorbije dertig jaar geworden. Ze hebben het multilateralisme verzwakt en kwetsbaar gemaakt voor recuperatie door privébelangen. Dat is een blijvende bron van politieke spanningen in een open wereld-economie. Het zal van cruciaal belang zijn om deze uitdaging te overwinnen om een inclusieve internationale *New Deal* te realiseren voor de eenentwintigste eeuw.

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2017

- okt 2017: Besparingsbeleid vergroot ongelijkheid, ontwikkeling vereist echte investeringen (*UNCTAD*)
- mei 2017: Beschikt Rusland werkelijk over een gaswapen? (*James Henderson*)
- mei 2017: Armoede is de echte oorzaak van honger, agro-ecologie de oplossing (*Esmeralda Borgo*)
- jan 2017: Waarom is Oeganda militair zo actief in de regio van de Grote Meren? (*Martijn Engels*)

2016

- dec 2016: 25 jaar Belgische multilaterale samenwerking. Kan een kleine speler groot worden in multilateraal verband? (*Kris Panneels*)
- dec 2016: De multilaterale ontwikkelingssamenwerking. Wat we samen doen, doen we beter? (*Kris Panneels*)
- okt 2016: De strijd om de Europese ontwikkelingsbudgetten (*Dirk Brems en Sarah Hulsmans*)
- jul 2016: Hervreidingssamenwerking (*Gorik Ooms*)
- mei 2016: Humanitaire hulp voor deze tijd? (*Overseas Development Institute*)
- apr 2016: Buen vivir: Komt het goede leven uit Zuid-Amerika? (*Eduardo Gudynas*)
- mar 2016: De EU als "ontwikkelingsland", De universele ontwikkelingsagenda van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het Europees beleid (*Dirk Brems en Julie Lamsens*)
- mar 2016: Europa redden door de democratie te herstellen (*Stephen Bouquin en Karin Verelst, Thomas Fazi*)
- feb 2016: Anno 2016 is ontwikkeling niet meer wat ze is geweest (*Emiel Vervliet*)
- jan 2016: De stille revolutie van sociaal ondernemers, Sociaal ondernemerschap als nieuwe benadering voor internationale solidariteit? (*Fons van der Velden en Pol De Greve*)

2015

- nov 2015: Het ei van Columbus voor ontwikkelingssamenwerking? (*Dirk Brems en Tina Tindemans*)
- okt 2015: Textielarbeidsters hebben sociale bescherming nodig (*Sarah Vandoorne*)
- okt 2015: De twijfelachtige kleuren van groen geld (*Gert Van Hecken en Kahlil Baker*)
- sep 2015: Zijn de opkomende landen nu gevestigde machten? (*Dries Lesage, Stijn Sintubin, Ng Sauw Tjhoi, Laurent Delcourt, Jef Van Hecken, Karin Debroey, Lien Verpoest*)
- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? (*Tom Sauer*)
- apr 2015: Een TTIP van sluier: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen (*Emiel Vervliet*)
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? (*Marcus Leroy*)

2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? (*Koen Van Troos*)
- november 2014: #LuxLeaks (*Kristof Clerix / ICIJ*)
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingssamenwerking (*Gijs Justaert*)
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? (*David Crikemans*)
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? (*Rachida Lamrabet*)
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? (*Paul Krugman*)
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? (*Simon Calcoen*)
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? (*Pierre Salama*)
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? (*Gie Goris*)
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? (*Thomas Ruttig*)
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? (*Bruno De Cordier*)

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? (*Milford Bateman en Ha-Joon Chang*)
- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingsofbrensten? (*Mick Moore*)
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? (*Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi*)
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? (*François Hautart*)
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? (*Saartje Boutsen en Jan Aertsen*)
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? (*Dimitri Van den Meerssche*)

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongerprobleem? (*Hielke Van Doorslaer*)
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? (*UNDP*)
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? (*Sanoussi Bilal*)
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? (*PHOS*)
- mar 2012: Brengen verkiezingen meer democratie in Congo? (*Mieke Berghmans en Nadia Nsayi*)
- mar 2012: Wat na Busan? (*Bert Jacobs*)
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingssamenwerking redden? (*Alex Duncan en Gareth Williams*)
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? (*Guy Standing*)
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? (*Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majd Khalifeh*)

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? (*Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo*)
- nov 2011: Is India goed bezig? (*Jean Drèze en Amartya Sen*)
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? (*Gijs Justaert en Bart Verstraeten*)
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? (*Marcus Leroy*)
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? (*Hania Zlotnik and Fred Pearce*)
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? (*Brigitte Herremans*)
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? (*Saartje Boutsen*)
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? (*Ronald C. Schoenmaeckers*)
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen (*Richard Wilkinson en Kate Pickett*)
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingssamenwerking? (*Nemat Shafik*)
- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo (*Rachel Perks en Koen Vlassenroot*)

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? (*Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers*)
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking ondermijnd? (*Tom De Bruyn en Ignace Pollet*)
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? (*Elias Verbanck*)
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? (*John Vandaele en Marc Vandepitte*)
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? (*Lonne Poissonnier en Rudy De Meyer*)
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? (*Emiel Vervliet*)
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? (*Irene Khan en Steven Vanackere*)
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? (*Korneel De Rynck*)
- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water (*Benjamin Sturtewagen*)
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? (*Marc Vandepitte*)
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? (*Harald Welzer en Jamie Shea*)
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? (*Jonathan Safran Foer en Louise Fresco*)

2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? (*Kristof Clerix*)
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? (*Jean Reynaert en Patrick Develtere*)
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? (*Ahmed Rashid en Jef Lambrecht*)
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? (*Samia Suys*)
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? (*Dambisa Moyo en Kumi Naidoo*)
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? (*International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet*)
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? (*Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel*)
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? (*Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet*)
- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? (*Shirin Ebadi*)
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? (*Ruddy Doom en Simone Korkus*)

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? (*Emiel Vervliet*)
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? (*Saar Van Hauwermeiren*)
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? (*Emiel Vervliet*)
- okt 2008: Blinkt alle goud? (*Catapa*)
- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? (*Kristof Decoster*)
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? (*Raf Custers*)
- jun 2008: Wie zorgt er voor een échte groene revolutie? (*Jan Aertsen en Dirk Barrez*)
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? (*Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet*)
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? (*Bert Ingelaere*)
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? (*Saartje Boutsen*)
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? (*Emiel Vervliet*)

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? (*Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet*)
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? (*Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche*)
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? (*Marc Maes*)
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? (*Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? (*IPCC, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? (*Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Viva el populismo? (*Emiel Vervliet en Alma De Walsche*)
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? (*Ludo De Brabander & Brigitte Herremans*)

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? (*Olivier Roy*)
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? (*Sara Frederix en John Vandaele*)
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? (*Saartje Boutsen en Jan Vannoppen*)
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? (*Jonathan Holslag*)

Al deze MO*papers kunnen gratis
gedownload worden op www.MO.be/papers

